

протягує, який визначається масою. Тому є сутності, які належать до свідомості, а також мають матеріальні ціни. Крім того, можна усвідомлювати, що свідомість і тіло об'єднані в людській особині [2].

У цьому огляді свідомість постає як нова якість розумової діяльності, в якій реальність зображується в культурних формах, тобто в штучних і неприродних формах, створених людством під час історичного розвитку. «Людська свідомість вважається певним процесом і потоком досвіду».

Свідомість знаходиться поза смисловим зв'язком. Вона відкривається якістю духовної діяльності, за якої реальність відтворюється у вказівках культури, тобто – в штучних формах, народжених людством в історичному розвитку. Свідомість людини припустимо досліджувати як точний процес, який утворюється з усвідомлення, переконання та аналізу. Також характеризують свідомість як почуття, переживання та емоції.

Отже, свідомість людства досліджувалась раніше і досліджується наразі. Приміром, можна взяти людей, які приходять на цей світ, ще не маючи власної свідомості, а лише мають шанс, щоб зрозуміти, як в цьому житті існувати. І тільки тоді, коли в них виникне і сформулюється індивідуальна свідомість, то вони почнуть мислити, почувати та діяти як індивідууми.

Джерела та література

1. Г. С. Костюк – особистість, вчений, громадянин / за ред. акад. С. Д. Максименка; упорядн. канд. психол. наук В. В. Андрієвська. Київ: Ніка-Центр, 2010.
2. Лактіонова А. Сучасна філософія свідомості. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Philos_2016_2_7.pdf.
3. Сепетий Д. Чому існує «важка проблема свідомості». URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Philos_2016_2_6.pdf.
4. Стельмах О. Психологічні умови формування професійної концепції майбутніх рятівників. URL: https://www.oa.edu.ua/doc/dis/dis_Stelmach.pdf
5. Шандор Ф. Національна свідомість як феномен духовно-праксеологічної дійсності. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Nora_2012_112_9.pdf
6. Шандор Ф. Поняття свідомості в сучасному філософському дискурсі. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/vou_2011_2_14.pdf

Вишковська Юлія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПРОБЛЕМИ СВОБОДИ ВОЛІ В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ

***Анотація.** Тези присвячені дослідженню проблеми свободи волі в сучасній філософії. У роботі досліджено наукові підходи до поняття свободи. Виділено різноманітні погляди на свободу волі у сучасній філософії. Розглянуто наукові та релігійні погляди на свободу волі*

особистості. У дослідженні акцентовано увагу на неможливості визначення точної сутності свободи волі людини через наявність різноманітних поглядів на цю проблему.

Ключові слова: свобода волі, людина, проблема.

Abstract. *Theses are sanctified to research of problem of free agency in modern philosophy. The scientific going is in-process investigational near the concept of freedom. Various looks are distinguished to the free agency in modern philosophy. Scientific and religious looks are considered to the free of personality agency. At research in the advanced study attention is accented on impossibility of determination of exact essence of free of man agency in force of presence of various looks to this problem.*

Keywords: *free agency, man, problem.*

Проблема людини та її свободи є наріжним каменем у багатьох філософських дослідженнях. На сьогодні виникають проблеми оцінки наявності чи відсутності у людини душі. Розглядаються проблеми історії з філософського погляду. Свобода залишається важливим предметом для дослідження. Тож у межах цієї роботи ми приділимо увагу проблематиці свободи в розумінні філософії сучасності. Багато аспектів проблеми будуть досліджені з урахуванням минулого історичного досвіду осмислення свободи, що знайшов своє вираження сьогодні.

Початок соціально-історичного розвитку людини характеризує логічна тотожність абсолютного соціального детермінізму та абсолютної несвободи волі. Такий стан речей зазнав змін у міру матеріального самоствердження індивіда у процесі розвитку виробництва і соціального відокремлення під час диференціації суспільного розвитку. Узагальнивши досвід своїх попередників, сучасний дослідник С. Д. Цалін дійшов висновку, що проблеми свободи волі не існує для матеріально бідного суспільства із нерозвинутими економічними відносинами, в якому відсутні уявлення про вольову взаємодію і правове регулювання відносин власності між фізичними особами. Ця проблема стає актуальною для спільнот, які змушені дбати про регулювання, закріплення і перерозподіл матеріальної власності як основи внутрішньої стабільності і безпеки суспільства [3, с. 10, 11, с. 307].

Відомий англійський філософ Т. Гобс, акцентуючи на егоцентричній натурі людини, розшукував шлях подолання суперечності між свободою та необхідністю. В його дослідженнях розуміння свободи не суперечить розумінню необхідності, а навпаки доповнює його: «Оскільки добровільні дії випливають із волі особистостей, то вони випливають із свободи, але оскільки будь-який акт людської волі... випливає із якоїсь причини, а дана причина – з іншої у безперервному ланцюгу..., то вони випливають із необхідності»

Один із основних теоретиків природної необхідності нідерландський філософ Б. Спіноза прагнув обґрунтувати ідею людського самозбереження у контексті свого детермінізму. На його думку, бажання підтримати своє існування, відстоюючи його переваги перед іншими речами і людьми, визначає все емоційне життя. Воно ж складається з афектів, поняття яких конкретизує детермінацію людини. Зокрема, неясні, неадекватні ідеї почуттєво-абстрактного знання породжують пасивні афекти, або пристрасті, що набувають непоборної сили над людьми. Люди не можуть вільно обирати свої пристрасті.

Заполонюючи у більшості людства весь глузд, захоплення пригнічують їх дійсні свідомі прагнення і дії. Б. Спіноза безвладність над своїми захопленнями, в яких відображається не стільки сила особистості, скільки її слабкість, залежність від ланцюга світової детермінації, назвав рабством. Він писав: «Ми по-різному збуджуємося різними зовнішніми причинами і хвилюємося, як хвилі моря, які женуть протилежні вітри, не знаючи про наш кінець і долю».

На його думку, люди зазвичай усвідомлюють свої бажання, але не розуміють причин, що їх викликали. Звідси їх помилкова впевненість щодо свободи своєї волі. Аналогічно до Б. Спінози і Т. Гоббса з оглядом вільної волі виступив німецький вчений-енциклопедист і філософ Г. В. Ляйбніц. Але, на відміну від Б. Спінози, який відкидав внутрішню детермінацію людської діяльності, у філософії Ляйбніца принцип свободи волі став основною умовою людської активності і спонтанної творчості. Воля людини завжди детермінована як зовнішніми, так і переважно внутрішніми причинами.

Один з найбільш важливих аспектів сучасного погляду на свободу – релігійний. Релігійна філософія сучасності – неотомізм – сучасна ісламська філософія тощо. Про свободу волі людини в основних християнських конфесіях зазначається що така свобода волі є проявом проблеми всемогутності Бога та каменя. Бог створив камінь, який сам не може підняти – наділив людину свободу волею[1]. Людина здатна обрати шлях життя з богом або шлях відмови від бога. Вибір між гріхом і праведністю. Аналогічна позиція свободи позиціонується в ісламській релігійній філософії.

Інший важливий аспект філософії свободи – погляд на свободу крізь призму східної релігійної філософії. Індуїстська філософська традиція вказує на обмеженість свободи кармою (потребою духовного зростання і відповідальності за гріхи предків) та дхармою (призначенням душі людини вектору її розвитку). У Китаї філософія конфуціанства та легізму, яка багато в чому виражена в сучасній політиці, не визнає свободу волі окремої людини, вказуючи на пріоритет волі держави.

Сучасна філософія оцінює свободу волі людини насамперед крізь призму психології та біології. Річард Докінз, досліджуючи біологічні аспекти функціонування людини, підтримував позицію впливу мозку на свободу волі. Неофрейдизм оперує категоріями обумовленості свободи волі дефектами мислення та підсвідомими бажаннями. Подібну думку з погляду психоаналітики розвивав Фром. Він зазначав, що людина часто не має справжньої свободи через її залежність від споживання та звичок [2].

Свобода розглядається у контексті співвідношення людини і держави. Філософія та теорія права сучасності спирається на пріоритет прав людини. Свобода волі є неодмінним природним правом людини. Погляд на свободу волі здійснюється крізь призму реалізації права. Тут є формула, виведена філософом права Рональдом Дворкіним, який вказував що права однієї людини закінчується там, де починаються права іншої людини.

Отже, погляди на сучасні проблеми свободи волі людини є надзвичайно різноманітними.

Джерела та література

1. Августин Аврелий. О свободном выборе. *Человек. Мыслители прошлого и настоящего о его жизни, смерти и бессмертии*. Москва, 1991.
2. Балл Г. А. Психологическое содержание личностной свободы: сущность и составляющие. *Психология в рацiogуманистической перспективе: избр. работы*. Киев: Изд-во «Основа», 2006. С. 257–278.
3. Цалін С. Д. Принцип свободи волі в історії соціальної філософії та філософії права. Харків, 1998.

Ковнєрова Ірина

Донбаський державний педагогічний університет

ЗЛОЧИН ЯК UNRECHT У ФІЛОСОФІЇ ПРАВА ГЕГЕЛЯ

Анотація. Тези присвячені концепції неправа Г. В. Ф. Гегеля та місця, яке займає в ній концепт «злочин». Вказано, що розуміння злочину має в його системі діалектичний характер. Наголошується, як гегелівська думка вплинула на подальший розвиток європейських філософсько-правових та кримінологічних доктрин.

Ключові слова: діалектика, злочин, неправо, філософія злочинності, кримінологія.

Abstract. Theses are devoted to the concept of Hegel's wrong and the place that the concept of "crime" occupies in it. It is indicated that the understanding of the crime is dialectical in its system. It is noted that Hegel influenced the further development of European philosophical, legal and criminological doctrines.

Keywords: dialectics, crime, Unrecht, philosophy of crime, criminology.

Гегелівське розуміння злочину загалом знаходиться в річищі просвітницько-раціоналістичної парадигми, яка розглядає людину, насамперед, як носія розуму та таку істоту, яка на підставі своєї розумності має свободу волі. Хоча при цьому Гегель надає своїй концепції достатньо оригінального забарвлення, діалектичного сенсу та етатистського спрямування. Злочин для нього це – вияв вільної, свідомої волі, але такої волі, що суперечить загальній, яка втілена у праві. Але це попереднє, неопосередковане й тому спрощене («абстрактне» за Гегелем) визначення злочину, і тому для більш повного («конкретного» за Гегелем) його розуміння треба звернутися до його концепції «неправа», оскільки для великого німецького філософа злочин є однією з форм виразу останнього.

Категорія **Unrecht (неправо)** є власним «ексклюзивним» винаходом Гегеля. Сутність цієї категорії найбільш повно розкривається в третьому розділі першої частини «Філософії права» [1]. Неправо протистоїть праву в тому сенсі, що якщо в першому загальність, як загальне свавілля, й особлива воля збігаються, то в неправі вони протиставляються один одному, причому в особливій волі право стає особливим правом. Інакше кажучи, в неправі Гегель вбачає протиставлення сутності (право в собі, загальна воля) і явища (особлива воля). У неправі явище починає відігравати роль сутності, а саме явище виступає